

Knjige koje smo izgubili

Antikvarne knjižare u današnje vreme nestaju brže od od onih običnih. Do pre deset godina, u svakom gradu, pa čak i u ponekim manjim mestima, moglo se naići na po nekoliko takvih knjižara, koje su usluživale ljubitelje knjige koji su ih posećivali u potrazi za kakvom retkom ili nepreštampanom knjigom, ili koji su prosto ubijali vreme gledajući unaokolo. Čak i kada su ovakvi objekti bili na svom vrhuncu, uvek sam se pitao kako su njihovi vlasnici uopšte zarađivali, budući da neredovni posetioци gotovo ništa nisu kupovali, a kada jesu, nisu trošili više od nekoliko dolara. Sećam se da sam pre nekoliko godina, u jednoj njujorškoj prodavnici specijalizovanoj za Alhemiju, Istočnjačke religije, Teozofiju, Misticizam, Magiju i Veštičarenje, naleteo na knjigu po imenu *Kako da postanete nevidljivi*. Pomislio sam da bi to bio sjajan poklon za prijatelja koji se u to vreme skrivao od nekakvih uterivača dugova koji su nameravali da mu oduzmu auto. Knjiga je koštala svega petnaest centi, što mi se učinilo bezobrazno jeftinim, imajući u vidu kvalitet sadržaja.

Ono što je ove prodavnice, ispunjene neželjenim bibliotekama preminulih ljudi, činilo privlačnim nekome poput mene jeste činjenica da su antikvarne knjižare nasumičnije i haotičnije od javnih biblioteka. To je traganje za knjigom pretvaralo u avanturu. Šarajući pogledom po prepunim policama, nečije interesovanje bilo bi pobuđeno kakvim zanimljivim naslovom ili koricama. Usledila bi, potom, blaga napetost tokom otvaranja knjige, proveravanja sadržaja, i (ako bi se sve do tada učinilo dovoljno izazovnim) prevrtanje stranica palcem, čitanje ovog ili onog odlomka, traganje za podvučenim tekstom ili zabeleškama na marginama. Očaravajuće je uočiti kako nepoznati čitalac grafitnom olovkom komentariše jednu viktorijansku ljubavnu pesmu: „Sranje“;

ili pak naleteti na posvetu u lepom izdanju nekog francuskog klasika:

*Za moju ćerku,
neka ti lepota, dobrota i mudrost
bude ciljevi; i u svim prilikama
znaćeš kako da postupiš. Sreća će biti
nagrada za tvoj trud.*

Čitalac bi ili vratio knjigu na policu, ili bi nastavio da je istražuje, odlažući presudu. Prirodno, sa vremena na vreme naletelo bi se na kakvu ofucano-simpatičnu knjigu koja se prosto morala posedovati, poput, recimo, biografije Rudolfa Valentina – čuvenog zavodnika iz nemih filmova – koju sam kupio prošle jeseni, i koja je samu sebe najavljivala kao „senzacionalnu, nikada pre objavljenu istinu o najvatrenijem seksualnom bogu našeg vremena“, obećavajući otkrivanje razloga zašto ga je prva žena napustila odmah posle njihove prve bračne noći.

Bilo je, međutim, i knjiga koje zaista nisam mogao da ispustim iz ruku. Evo, recimo, uvoda u delo zvano *Proklet nek je biznis* – naslov nije obećavao – izvesnog Ilajdže Džordana, objavljeno 1952. od strane Henrija Šurmana, poklonjeno biblioteci univerziteta Sautvestern u Džordžtaunu od strane dr Džoa Kolvela:

Uvek je bilo biznisa i biznismena. Ali nikada u istoriji, sve do današnjih dana, biznis nije bio prihvaćen kao moralno častan posao za muškarca; nikada ranije biznismeni nisu dominirali akcijama ljudi. Danas, zakon biznismena – prihvaćen, opravdan, i glorifikovan – jeste neosporiv i apsolutan.

Do skora, međutim, aktivnost biznismena uvek je bila preispitivana u smislu moralne pravičnosti. Formulacija ove sumnje bila je negativ, ili kulturna premisa, na kojoj je počivao soaki moralni moralni ili religiozni

sistem ikada stvoren. Dakle, novo stanje podrazumeva da je, u onome što nazivamo modernom civilizacijom, prihvatanje biznisa kao moralno časnog ujedno i odobravanje osobina biznismena, uz pretpostavku da su njihovi kapaciteti sasvim primereni vladavini i kontroli nad poslovima ljudi.

Ovo je izvanredno!, rekoh sebi. Džordan (1911-1955), koji je bio dugogodišnji profesor filozofije na univerzitetu Batler, uočio je natpise na zidu, ukazivajući još tada da je biznis postao dominantna sila u našim životima, sila koja je sve druge resurse naše zemlje podređivala sebi. Religija, politika, vlast, moralnost, umetnost, bili su zamoljeni (ili naterani) da priznaju apsolutno pravo i apsolutnu moć jedinom, ultimativnom sudiji.

Kada bi se danas vratio iz mrtvih, Džordan bi se iznenadio da njegovi sunarodnici još nisu primetili kako svi zajedno klize ka smetlištu. Naprotiv, većina Amerikanaca veruje da se svi naši problemi, bili oni loše školstvo ili skupo zdravstveno osiguranje, mogu rešiti predajom svake javne ustanove privatnim kompanijama koje će, zahvaljujući svom znanju i magiji slobodnog tržišta, sačuvati gomilu novca poreskim obveznicima. Ovo se danas naziva „privatizacijom“: u pitanju je prevara koja čini da se sve od privatnih zatvora, preko rasta državne prisustva sopstvenih građana, do našeg globalnog vojnog prisustva, čini veoma unosnim *biznisom*. Glasaci, čini se, više nemaju nikakvih problema sa tim što se čitavo bogatstvo stiče preko njihovih leđa. Neki od njih čak rado ulaze u ogromne dugove kako bi poslali svoje sinove i ćerke u prestižne poslovne škole, kako bi ovi mogli raditi za iste one obmanjivače – tek emulirajući njihov uspeh.

Posle propasti antikvarnih knjižara i biblioteka, koje su šanse da će neko drugi naleteti na knjigu poput Džordanove? Uveren sam da postoje pisci – neki poznati, neki sasvim nepoznati – koji mu nalikuju. Nije da su on i ti drugi, slični istinozborci ostavili neki poseban utisak na svoje savremenike ili na kasnije generacije Amerikanaca, koje

bi radije slušale bajke o tome kako nam ceo svet zavidi, kako smo unikatna nacija, zemlja beskrajnih mogućnosti, najbolji u svemu – nego da trpe kako im neki gubitnik govori suprotno. Nije ni čudo što su takve knjige osuđene na propast u nastupajućim godinama. Sudbina ovih zaboravljenih pisaca je tužan podsetnik na to šta će se takođe desiti mnogim ozbiljnim delima filozofije, istorije, fikcije, pesništva, i svih ostalih knjiga koje skupljaju prašinu na policama. Sve dok su bile tamo, neki tragač, sa dosta vremena na raspolaganju, imao bi šansu da pronađe frazu, odlomak, ili malu priču koja bi obogatila njegov život, i učinila dobro njegovoj duši.

(sa engleskog preveo Miloš Jocić)